

BANK TIZIMIDA AXBOROT KOMPLEKSI VA TEXNOLOGIYALARI

Dadaboyeva Xurshida Yusupjonovna

*Namangan viloyati Kosonsoy tuman 3-son kasb-hunar maktabi
maxsus fan o'qituvchisi.*

Annotatsiya: *Texnologiyalar hayot sikli qisqaroq hayot sikli qisqaroq hayot sikliga ega bo'lgan mahsulot (tovar)lar bilan tutib turiladi. Masalan, foydalanuvchining ish joyida axborot-hisoblash xizmatlari taqdim etish texnologiyasini qator mahsulotlar, lokal hisoblash tarmoqlari ishchi stantsiyalari, mini EHM terminallari va boshqalar tutib turadi.*

Kalit so'zlar: *elektron tizim, investitsiya, industriya, strategiya, realizatsiya, texnologiya, tejamkorlik, ma'lumotlar bazasi, interfeys.*

Bugungi kunda banklarning asosiy muammolaridan biri bu - bank elektron tizimiga yo'naltiriladigan investitsiyalarni boshqarishdir. Chunki bank elektron tizimida bank industriyasi o'zgarishlari va bank faorliyatini haqida zamonaviy tasavvur to'liq aks etishi lozim. Biznesning strategik yo'nalishlaridagi muvaffaqiyat to'lig'icha yangi tizimlar realizatsiyasiga bog'liq. Bu muammoni yecha olgan, raqobatlashayotgan banklar 2030-yilda yetakchilar orasida bo'ladi. Bankning muvaffaqiyatli ishlashi axborotlashtirishga jiddiy munosabatsiz iloji yo'q. Avtomatlashtirilgan tizimlar bankni muvaffaqiyatga olib keluvchi bank faoliyatini rivojlantirish yo'llari izlanishni qo'llab-quvvatlashi lozim. Lekin ko'pincha bu tizimlar mehnatning "qo'l texnologiyasi"ni to'liq takrorlaydi (bunday vaziyatni anglatuvchi maxsus inglizcha atama "electronic concrete" ham paydo bo'ldi). Ayni vaqtda zamonaviy bank texnologiyalaridan foydalanish bankka mijozlar bilan ishlash, bozor tadqiqoti, moliyaviy boshqaruv kabi asosiy sohalarda yordam berishi, hisob va hisobot bo'yicha bank ichki operatsiyalarini mutlaqo ishonchli qilishi, yanada foydali xizmatlar joriy etishi mumkin.

Qator etakchi banklar amaliyoti ko'rsatadiki, avtomatizatsiya stixiyali harakterga ega bo'lib, ayrim tasodifiy funktsiyalar majmui avtomatlashtirilgan bo'lib chiqadi. Axborotlashtirishni o'tkazish strategiyasiga ega bo'lish muhim: nimani avtomatlashtirish va qanday vositalar bilan, buni yaqqol tasavvur etish lozim. Xato tanlov qimmatga tushadi. Nafaqat texnika va dasturiy ta'minot harid etish uchun pul bekorga sarflanadi, balki ularni o'zlashtirish uchun sarflangan inson resurslari ham behuda ketadi. Optimal bo'lmagan tanlov bankni yangi xizmatlar bilan bozorga chiqishni qiyinlashtiradi yoki bank ishining har bir yangi yo'nalishi uchun tizimni qayta ishlashga majbur qiladi.

Kompyuter tizimiga talablarni ifodalashdan avval tizimdan kim foydalanishi, bundan kim foyda olishi, tizimda qanday axborot ishlanishini aniqlab olish zarur. Agar komp'yuter tizimi kutubxona kitobxonlariga xizmat ko'rsatishni avtomatlashtirish uchun tashkil etilsa, aviachiptalar sotishni avtomatlashtiruvchi tizimga qaraganda boshqaroq talablar qo'yiladi. Shu nuqtai nazardan bank elektron taxlil qilamiz. Ayni vaqtda bunday tizimlar foydalanuvchi bilan do'stona interfeysga ega bo'lishi, ya'ni foydalanuvchilar uchun

maksimal tushunarli va qulay bo'lishi lozim. Bank tizimlarida saqlanuvchi va qayta ishlanuvchi axborot o'zida real pullarni aks ettiradi. Bank tizimlaridagi axborot katta sondagi odamlar va tashkilotlar - bank mijozlari manfaatlariga aloqadordir. Axborot texnologiyalardan foydalanish strategiyasini metodlar belgilaydi, ular yordamida zamonaviy biznes va bu o'zgarishlarni boshqarish yo'llari o'zgartiriladi. Zamonaviy bank faoliyatining foydaliligi ko'p jihatdan yuqori boshqaruvning o'z vaqtida va to'liq axborot bilan ta'minlanishiga bog'liq. Axborot boshqaruvi tizimi bankning o'z faoliyatidagi haqiqiy yordamchilari bo'lib, bozordagi holat bank operatsiyalari foydaliligi, mijozlar hisobi holati va boshqalarga oid axborotlarni ta'minlaydi. Ular yordamida olingan axborotlar bank tomonidan mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash va shaxsiy maqsadlar uchun foydalanilishi mumkin.

Axborot texnologiyasi birdaniga emas, balki bo'lib-bo'lib iste'mol qilinuvchi ixtiyoriy tovar yoki hayotiy omil singari o'ziga tegishli hayot sikliga ega.

Hayotimiz davomida texnologiyalardan foydalanish hajmi va unga talab o'zgarmaydi.

Axborot modeli tarkibida quyidagi mohiyatlar tavsifi mavjud:

- boshqaruv tizimining real ob'ektlari
- ob'ektlar o'rtasida va tashqi muhit bilan axborot aloqasi;
- axborot aloqalariga mos ravishda uzatilayotgan hujjat yoki massivlar; - uzatilayotgan axborot hajmi va almashuv seanslari chastotasi.

Axborot modelini taqdim etishning shakli bo'lib graf. xizmat qiladi. Ularning yuqori nuqtasi axborot bloki hisoblanib, tizim ob'ektlariga mos keladi va qora quti sifatida, ya'ni axborotni qayta ishlash jarayonlar tavsifisiz ko'rib chiqiladi.

Grafikning yuqori nuqtalari axborot almashish tartibiga mos yo'nalgan kuchlar bilan o'zaro bog'langan. Graf larida yoki ilova qilingan spetsifikatsiyada uzatilayotgan hujjatlar va massivlar nomlanishi ko'rsatiladi. Bundan tashqari, hujjatlar shakli yoki ularda mavjud axborotlar tavsifi, shuningdek, massivlar tarkibi ilova qilinishi lozim. Dasturiy boshqaruv apparat qarori tanlashda muayyan bank bilan ishlash qo'llanilayotgan ishlash texnologiyasi bilan tanishuvdan boshlanadi.

Bank o'tkazadigan operatsiyalar ro'yxati, bankda aylanayotgan hujjatlar ro'yxati bankning ma'muriy chizmasi, bo'linmalar bo'yicha operatsiyalar taqsimoti boshlang'ich axborot hisoblanadi.

Bankning axborot modelini tashkil etishda avvalo tizim ob'ektlari va ularning munosabati, axborot oqimlari yo'nalishi va xarakter (shuningdek, bu axborotlarni tashuvchilar shakli va xarakter – qog'oz hujjatlar, telefon yoki elektron habarlar va h.k.z), axborot oqimlari ustidan amlaga oshiriluvchi operatsiyalarga e'tibor qaratish lozim.

Bankning axborot tizimi – murakkab va o'zgaruvchan struktura. Sho'nga bog'liq ravishda yaratilayotgan axborot modeli qisman noaniqlik sharoitida tuziladi.

Tizimdagi axborot oqimlari tahlili «tor joylar» (axborotni qayta ishlashda eng ko'p yo`qlama tushadigan jabhalar) va «tinch zavodlar» (personal ortiqchaligi va axborot kam talab etiladigan tarmoqlar (jabhalar))ni aniqlashga imkon beradi. Bunday tahlil asosida

operatsion xodimlarni ishga jalb etish, texnik jihozlash va hujjat aylanmasini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar berish, axborot tashuvchilar shaklini o'zgartirishni taklif etish mumkin.

Zamonaviy texnik vositalar axborotni qayta ishlashning «qog'ozsiz» texnologiyasiga o'tishga imkon beradi. Ma'lumotlarni qayta ishlashda elektron ko'rinishda taqdim etilgan ma'lumotlarga asosiy urg'u berilgan. axborotni qog'oz tashuvchilari ham, albatta, saqlab qolinadi. Ular auditorlar va nazoratchi tashkilotlar, bank ichki aylanmasini hujjatda aks ettirish va hamkorlar bilan ishlash uchun zarur.

Faqat alohida, ya'ni elektron hujjatning yuridik maqomi hujjat maqomiga tenglashtirilganda, qog'oz hujjatlar aylanmasidan to'laligicha voz kechiladi.

Qog'ozsiz texnologiyalar afzalligiga quyidagilar kiritiladi:

- ma'lumotlarni bir zumda jo'natilishi;
- saqlash mukammalligi;
- yaxshilangan himoya;
- hujjatni qayta ishlashga mehnat sarfining keskin pasayishi.

Biroq qog'ozsiz texnologiyaga o'tish muayyan muammolarga bog'liq. Birinchi navbatda bu ma'lumotlar avtorizatsiyasi va ularning haqiqiylikini isbotlash muammosi.

Qog'ozsiz texnologiyaga o'tish axborot bilan ishlashning ommaviy madaniyatini talab etadi. ba'zan esa bank tashkiliy strukturasi ham qayta tuzishga olib keladi. ikkinchi muammo axborotning qog'oz va elektron tashuvchilar o'rtasida optimal taqsimlash bilan bog'liq.

O'zbekiston banklari uchun sanab o'tilgan MBBT asosida Amaliy bank tizimlaridan foydalanish harakterli hisoblanadi. Biroq bunday dasturlar faqat uncha katta bo'lmagan banklar uchun samarali bo'lib, ularda har kuni 5000dan ortiq bo'lmagan hujjat qayta ishlanadi. Bankning asosiy mijozlari yuridik shaxslarbo'lib, ularga tor doiradagi xizmatlar to'plami ko'rsatilgan vaqt o'tib bormoqda. Hozirda banklar e'tibori mayda ommaviy omonatchilar bilan ishlashga qaratilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkini, mijozlarni jalb etishning asosiy vositasi yuqori fondlar davri ham o'tib bormoqda. Xizmat ko'rsatish sifati va xizmatlar to'plami birinchi darajaga chiqmoqda. Bank tizimlari uchun bu o'n yoki yuz minglab hujjatlarni har kuni real vaqt rejimida qayta ishlashni, ma'lumotlar bazasida konfidentsialligi kafolatlangan axborotlarni ta'minlashni, ma'lumotlar bazasining yuqori darajali xavfsizligi va ishonchliligini anglatadi. Bu shartlarni bajarish uchun «mijoz- server» texnologiyasi qo'llanilishi zarur..

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kenneth C.Loudon, Jane P.Loudon. Management Information Systems. New York, 2016. Page 669.
 2. S.S.Gulomov, B.A.Begalov. Informatika va axborot texnologiyalari. Darslik.-T.: "Fan". 2010.- 628 bet.
 3. Informatsionnie texnologii v ekonomike i upravlenii: uchebnik /pod red. prof. V.V. Trofimova. 2-e izd., pererab. i dop.- M.: Yurayt, 2016.- 482 s.
 4. Avtomatizirovannie informatsionnie texnologii v ekonomike: uchebnik / Pod red. prof. G.A. Titorenko. 2-e izd. Pererab. i dop. - M.: Yuniti, 2015. -399 s.
 5. Kenjabayev A.T., Jumaniyazova M.Yu., Tillyashayxova M.A. Informatika va axborot texnologiyalari. O'quv qo'llanma. "Iqtisod-moliya". 2013, 160 bet.
- Internet sayti:
www. <http://el.tfi.uz/pdf/mddj22.uzk.pdf> - Toshkent moliya instituti elektron kutubxonasi;